

Characteristic Features of Didactic Process in Adults Formation Particularități ale procesului didactic în formarea adulților

Valentin Cosmin BLÂNDUL
Universitatea din Oradea
[e-mail bvali73@yahoo.com](mailto:bvali73@yahoo.com)

Abstract

Instructive-educative activity of adults is very complex, however, for the time, just a little known by students and those that have straight responsibilities in formation of this social segment. The causes that have determined such situation are various. On the one hand, when is about didactic process, literature of specialty concentrates most of the time on youth that frequent at most high school. On the other hand, material and human resources involved in adults' education are insufficient developed and used. Therefore, in this study, we propose a theoretic vision about educational phenomenon when adults are the beneficiaries, also radiography of the most important teaching/learning/valuation modalities that can be used in this direction.

Una din principalele axiome care caracterizează procesul educațional este reprezentată de faptul că acesta se desfășoară în sălile de curs și că grupul său țintă este reprezentat de copii și adolescenți. De altfel, această ipoteză este întărită și de una din multiplele definiții date educației, pe care G. Berger o vede drept o acțiune complexă și sistematică pe care generațiile adulte o exercită asupra celor aflate în formare cu scopul pregătirii lor pentru inserția în viața socială (D. Salade, 1997). Cu toate acestea, provocările lumii contemporane reclamă schimbări majore ale paradigmei educaționale prin mutarea accentului de pe informativ pe formativ, de pe transmiterea / însușirea de cunoștințe pe formarea unor deprinderi, atitudini, valori, stiluri de viață etc. În aceste condiții, axioma potrivit căreia educația ar viza doar copiii și tinerii nu mai este la fel de actuală ca în urmă cu câteva decenii, procesul cuprinzând categorii de persoane din ce în ce mai largi și derulându-se sub sloganul "life long learning" (învățare pe tot parcursul vieții). Astăzi, implicarea adultului ca beneficiar al fenomenului educațional îmbracă mai multe forme, de la frecventarea cursurilor unei facultăți "la zi", până la aprofundarea și specializarea prin cursuri postuniversitare, masterate, doctorate, alte programe de formare. Un lucru care diferă însă de educația copiilor este acela că adulții se concentrează mai curând pe însușirea unor modele comportamentale care să le permită o mai bună adaptare și inserție în viața socială (A. Neculau, 2004).

Deși i se recunoaște importanța, relativ puțini autori și-au focalizat atenția asupra problematicii educației adulților și asta deoarece se consideră că procesul se poate realiza prin modalități similare cu cele ale educației copiilor. Cu toate acestea, R. Kidd contrazice respectiva optică și punctează câteva trăsături caracteristice educației adulților:

- educația adulților devine rapid o preocupare centrală și o trebuință esențială a civilizației contemporane;
- educația adulților a înregistrat o creștere enormă atât în ceea ce privește numărul indivizilor, cât și al instituțiilor implicate;
- educația adulților diferă de cea a copiilor din punctul de vedere al vârstei, experienței ori personalității adultului, dar și al obiectivelor pe care acesta le urmărește, precum și al strategiilor prin care ele pot fi îndeplinite.

Pornind de la aceste constatări, ne propunem identificarea etapelor care ar trebui luate în considerare în privința educării populației adulte. Pentru o mai bună înțelegere a fenomenului, prezentăm propria viziune prin intermediul unei scheme (figura 1) pe care o vom detalia în cele ce urmează.

Analizând cu atenție această schemă, observăm că elementul ei central este reprezentat de către individul-adult. Potrivit normelor legislative în vigoare, adult este considerat orice persoană care a împlinit vârsta de 16 ani. Privită însă din punct de vedere biologic, intelectual, moral, emoțional ori social, problema este mult mai complexă și comportă o analiză amănunțită a conceptului de *maturizare*. Deși extrem de frecvent utilizat, termenul nu are o semnificație precis delimitată. Cu toate acestea, R.

Kidd (1981, p. 46) apreciază că o persoană ajunsă la maturitate are dezvoltate, într-o măsură considerabilă, abilitățile de autoconducere, autoreglare, autonomie, iar pe de altă parte, este capabilă să se elibereze de sub influența "tutelară" a forțelor externe, fiind pregătită să își asume responsabilități. Același autor identifică și o serie de trăsături caracteristice individului ajuns la maturitate socială (*ibidem*, p. 43):

- emanciparea adolescentului prin asumarea de responsabilități;
- dezvoltarea unei cariere profesionale de succes;
- constituirea unei familii care să asigure un echilibru între viața profesională și cea afectivă;
- realizarea unei legături satisfăcătoare cu anturajul social;
- implicarea cu succes în viața socială a comunității.

Pentru a-și îndeplini optimal aceste roluri (de membru al familiei ori al unor grupuri sociale, muncitor, cetățean etc), adultul este nevoit să investească mereu în dezvoltarea sa, iar implicarea în diferite programe educaționale îi poate oferi un ajutor considerabil în acest sens. Obiectivele pe care un adult și le va fixa sunt în strânsă interdependență cu satisfacerea nevoilor sale de formare.

Astfel, într-un studiu realizat de F. Frumos și Georgeta Diac (2004) asupra unui lot de 33 cadre didactice – tutori care predau la departamentul pentru Învățământ la Distanță (I.D.) din cadrul Universității "A.I. Cuza" din Iași, autorii au urmărit – printre alte obiective – cunoașterea motivației pentru învățare a studenților care frecventează sistemul I.D. (majoritatea fiind persoane adulte). Rezultatele obținute vin să confirme ceea ce cei mai mulți dintre cei care lucrează în învățământ știu, însă doar la un nivel empiric: motivația adulților pentru învățare este, mai curând, extrinsecă. Astfel, 38% dintre respondenți se declară interesați de perspectivele în carieră pe care obținerea unei calificări le-o conferă, 32% sunt interesați de diploma / certificatul obținut, 19% consideră că li se va ameliora statutul social, în vreme ce doar pentru 8 procente primează nevoia cunoașterii epistemice, ceilalți 3% invocând diverse alte motive. Mai optimiste par a fi motivele

prezentate în studiile unor autori citați de A. Neculau (2004, p. 48), în care pe primul loc se situează nevoia de a stabili noi contacte sociale și de a dobândi un statut favorabil, urmate de dorința de a progresa profesional, aspirația de a evada din rutină, nevoia de a realiza activități utile pentru comunitate, dorința de a răspunde favorabil unor expectanțe venite din partea unor persoane semnificative din anturaj, respectiv nevoia de largire a orizontului spiritual.

În îndeplinirea obiectivelor de formare ale adulților trebuie avute în vedere două tipuri de caracteristici ale acestora: personale și sociale. Astfel, din prima categorie le putem aminti pe cele legate de vârstă, sex, experiența acumulată, particularități fizice și psihice, trăsăturile de personalitate etc. Din cea de-a doua categorie se pot face referiri, printre altele, la statutul și rolul social al adultului, care influențează și este influențat de evoluția sa în societate.

În acest context, pentru optimizarea procesului instructiv-educativ s-au pus în discuție diferențele în modul în care se realizează învățarea la adulți și la copii. Citându-l pe Knowles (1970), A. Neculau (2004, p. 47) observă că o primă caracteristică a adultului o constituie tendința acestuia de a deveni independent, precum și nevoia de a fi tratat ca atare, cu respect, în vreme ce un copil este dependent de un adult și își asumă în mod voluntar acest rol. Prin urmare, în cadrul procesului didactic, elevii-adulți vor trebui tratați ca parteneri egali ai profesorului, ținându-se cont de doleanțele lor și de problemele cu care se confruntă. În al doilea rând, învățarea la adulți este un proces contextual care pornește de la situații concrete și are drept finalitate rezolvarea unor probleme decupate din viața reală. Experiența practică ne arată că numeroși adulți participanți la cursurile de formare continuă sunt preocupați mai curând de abordarea unor cazuri concrete decât de teoretizarea unor subiecte abstracte. Deducem de aici caracterul practic-aplicativ al învățării la adulți, iar mobilul care îi determină să se implice într-o astfel de activitate este tocmai nevoia rezolvării unor probleme stringente legate de carieră, familie, viața socială ori personală (H. Fry, S. Ketteridge, S. Marshall, 2003).

Pentru a înțelege modul în care se realizează procesul instructiv-educativ la adulți, A. Neculau (2004, p. 44) operează o distincție între *educație și formare*. În ceea ce privește educația, aceasta este un proces care nu are un obiectiv limitat, se adresează întregii personalități și își propune să-i lărgescă individului orizontul cultural, respectiv bagajul de competențe care să-i permită să aleagă din mai multe variante pe cea optimă în deplină cunoștință de cauză. În aceste condiții, educația adulților se referă la acel proces complex care presupune satisfacerea nevoii persoanei de a-și însuși cunoștințe pe întreg parcursul vieții, dar și anumite modele comportamentale utile în situații concrete de viață. Pe de altă parte, formarea reprezintă o activitate prin care se urmărește dezvoltarea unor competențe precise și limitate ale individului într-un anumit domeniu. Încercând să stabilim o corelație între conceptele de educație și formare și bazându-ne pe argumentele formulate în paragrafele anterioare, putem opina că, înainte de toate, adulții sunt motivați extrinsec să participe la programele de formare, fapt care însă le poate lărgi orizontul cultural și îi poate mobiliza către forme superioare de perfecționare. Totul depinde de modul în care aceste programe de formare pot răspunde nevoilor lor, precum și de strategiile didactice care sunt utilizate și care trebuie să pună accentul pe dimensiunea formativă a cursurilor.

Pentru a veni în sprijinul formatorilor, angajați în educația adulților, propunem o serie de măsuri specifice gândirii critice și care pot fi utilizate cu succes în acest sens (V. Blandul, 2006, pp. 159-161):

Metoda mozaic

Se promovează învățarea prin cooperare, munca în echipă.

Metodă:

- alcătuirea grupurilor inițiale (4-5 persoane) care primesc numere 1, 2, 3, 4, 5;
- se împarte textul, în 4/5 fragmente / sau se oferă 4/5 sarcini;
- constituirea "grupurilor de experți": cei cu nr. 1 un grup, cu 2 al II-lea grup, 3, 4 și 5 grupe;
- grupul de experți se documentează individual și apoi discută, găsind modalitatea cea mai eficientă de a preda apoi celorlalți din grupurile lor inițiale;
- "experții" revin în grupurile inițiale și predau fiecare parte celorlalți cursanți.
- !!! profesorul NU STĂ!!!! Monitorizează, intervine, ajută, evaluează.

Cubul

Se evidențiază activitățile de gândire implicate în rezolvarea unei sarcini de învățare.

Etape:

- cursanții au de citit un paragraf sau au de rezolvat o problemă individual;
- apoi individual, în perechi sau echipe de maximum 4-5 persoane, au de notat pe un CUB câteva cuvinte conform instrucțiunilor:

1	Describe	Cum arată? ... Ce se întâmplă?
2	Compară	Cu cine seamănă, de cine diferă?
3	Asociază	La ce te face să te gândești?
4	Analizează	Ce conține, care sunt elementele implicate?
5	Aplică	Cum poți pune în practică?
6	Argumentează PRO sau CONTRA	E bun? E rău? Ești de acord sau nu? De ce?

Turul galeriei

Metodă de învățare prin colaborare prin care se încurajează cursanții să-și exprime liber opiniile, să găsească soluții interesante la problemele date.

Metodă:

- alcătuirea echipelor (4-5 persoane) care primesc sarcini diferențiate;
- în finalul celor 5-10 minute, fiecare cursant realizează un poster o schemă;
- după ce au terminat, cursanții trec la altă sarcină, rotindu-se astfel pe la fiecare atelier;
- în final se expun toate posterele, fiecare echipă având câte un poster pentru fiecare sarcină.

Jurnalul în 3 părți

Se consemnează pe parcursul întregului semestru / an școlar. Metodă:

- un caiet / o pagină este împărțit în 3 părți;
- în prima parte se notează fragmentele reprezentative din cărțile lecturate, citate, teorii etc.
- în cea de-a doua parte se înscriu opinii, comentarii, analogii etc.;
- cea de-a treia parte este rezervată corespondenței cu profesorul, întrebări, comentarii,
- analogii cu cele spuse de acesta etc.;

Pe parcursul semestrului ori al anului școlar, profesorul le va cere cursanților / studenților să-și predea aceste “jurnale” și va citi, în special, părțile a doua și a treia.

Tehnica predicției.

Obiective: cursanții vor fi capabili:

- să formuleze predicții asupra unui subiect lecturat;
- să argumenteze opțiunile formulate.

Metodă:

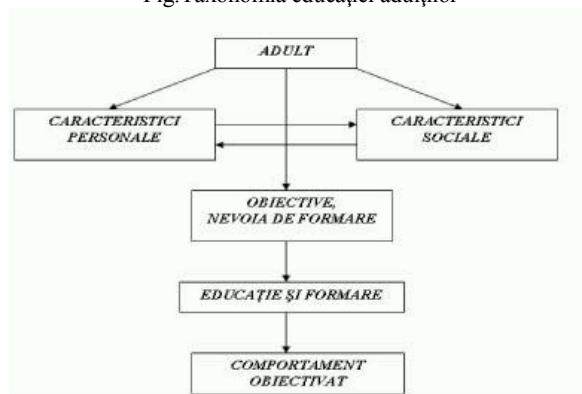
- se citește un material până la un punct, după care se va cere cursanților să formuleze predicții despre ce anume consideră ei că se va întâmpla în continuare și să-și motiveze opțiunea;
- se rețin, cu predilecție, opțiunile care se apropie cel mai mult de adevăr, pe măsură ce se citește textul;
- se fac noi predicții asupra evoluției textului și se cere motivarea fiecărei opțiuni.

În fine, comportamentul obiectivat rezultat în urma educației adulților poate fi reprezentat, pe de o parte, de cunoștințele teoretice și deprinderile practice dobândite, iar pe de altă parte, de modelele de conduită, respectiv de stilul de viață format, bazate pe însușirea unor valori autentice. Fără îndoială că acestea două se completează, în sensul în care cunoștințele și deprinderile achiziționate vor fi încorporate în conduita subiectului. Având astfel un comportament responsabil, adultul va căuta să

dezvolte, investind pentru aceasta în educație și creând în acest mod o “spirală” cu evoluție în sens ascendent.

În final, pentru a puncta câteva concluzii, putem să-i cităm pe R. Kidd (1981) și A. Neculau (2004). În primul rând, sintagma “omul cât trăiește tot învață” capătă o semnificație deosebită, mai ales în contextul societății contemporane, iar efectele se văd în schimbările de atitudini și rol pe care le cunoaște adultul și care conduc la progres profesional și social. Educația primită contribuie la maturizarea intelectuală și emoțională a adultului, fapt ce îi creează premisele pentru autodeterminare și un management personal eficient (este cunoscut faptul că persoanele având un grad redus de educație au un număr limitat de opțiuni și, prin urmare, un comportament rudimentar). Odată cu acumularea experienței de viață adultul poate dobândi o educație suplimentară pentru educația proprie și poate deveni autodidact. Iată doar câteva motive care ne fac să credem că omul devine om abia atunci când își asumă conștient și responsabil această calitate, iar educația pe întreg parcursul vieții își poate aduce un însemnat aport în acest sens.

Fig. Taxonomia educației adulților

Referințe bibliografice

Blândul, V. (2006), “Tehnologia activității didactice”, în: V. Marcu, Letiția Filimon, *Psihopedagogie pentru formarea profesorilor*, Editura Universității din Oradea.

Fry, H., Ketteridge, S., Marshall, S. (2003), *A Handbook for Teaching & Learning in Higher education*, second edition, Kogan Page, U.S.A.

Frumos, F., Diac, Georgeta (2004), “Investigarea problematicii activității didactice în sistemul I.D.”, în: C. Cucuș (coord.), *Învățământul deschis și la distanță – ghid pentru tutori*, Editura Universității “Al.I. Cuza”, Iași.

Kidd, R. (1981), *Cum învață adulții?*, Editura Didactică și Pedagogică, București. Neculau, A. (2004), *Educația adulților*, Editura Polirom, Iași.
Salade, D. (1997), *Dimensiuni ale educației*, Editura Didactică și Pedagogică, București.